

*Не мовчіть, кобзарі,
Вам не можна мовчати.*

СЛІД СІНГАЛЕВИЧА

*(спогади про Юрія Даниліва –
засновника капели «КАРПАТИ»)*

*Упорядкувала
Тетяна Фролова
Львів, 1999 рік*

Видавництво «Край»

Y
Ф 91

Ф 4702600202 Без оголошення
99
ISBN 966-547-116-3

© Тетяна Фролова,
1999

Упорядник цієї книжки висловлює щиру подяку спонсорам:

директору Пустомитівської друкарні
п. Огоновському І.М.;

директору ТзОВ “Екотеп” п. Босику В.Б.;

директору Львівської книжкової
фабрики “Атлас” п. Ничці В.І.

ВІД УПОРЯДНИКА

Роки гортають сторінки історії. Історія – це глобально. А ми – люди, прості і грішні... Що ми? Та серед людей є всякі: звичайні і незвичайні. Вони живуть поряд. Часто їх навіть важко вирізнати. Але, коли їх не стає, коли вони йдуть у небуття, раптом розумієш, як тепер їх бра��уватиме.

Слід людини на землі. Іноді він непомітний. По ньому пройдуть інші, пройдуть не помітять, затопчуть... А людина жила, щось робила, мріяла. Якщо лише про власний добробут – це тлін, а якщо творила, хотіла, щоб світ став кращим, несла людям свою душу в поезії, в пісні, в музиці, в дзвоні бандури... От ми з Вами і прийшли. Прийшли до склепу на Янівському цвинтарі, де знайшов свій спокій кобзар-бандурист Юрій Данилів. Особливих регалій він не мав, бо хто б, скажіть, мав би його ними наділити? Радянській владі було не до нього. А люди... Вони радо приймають те, що їм дають щедрі душі, такі, як була у Юрія Даниліва, а потім за буденними клопотами забувають згадати про того, що наділив їх своїм духовним скарбом. Таке життя.

Думка про те, щоб написати про Юрія Даниліва, жила в мені давно, але я не бачила можливості надрукувати написане. Та з того часу, як у моє життя увійшов Лайош Молнар – кобзар, мій чоловік, людина енергійна і наполеглива, я впевнилася, що нам обоюм це вдасться. Порадилися.

Мій чоловік знов Юрія Даниліва особисто, в якійсь мірі це знайомство призвело до того, що він сам вирішив стати кобзарем, і тут знайшов підтримку у Юрія Даниліва.

Здобута незалежність, добре люди, що на щастя ще не перевелися на Україні і підтримали наш задум, –

все це було запорукою того, що ця скромна книжечка побачить світ і буде маленьким внеском у збереження івшанування світлої пам'яті Юрія Даниліва – кобзаря-бандуриста, засновника нині діючої капели “Карпати”.

Свої спогади про Юрія Даниліва мені люб'язно погодилися написати директор школи кобзарського мистецтва, заслужений працівник культури України, художній керівник двох народних капел “ДЗВІНОЧОК” і “ГАЛИЧАНКА” Володимир ДИЧАК; заслужений працівник культури України Михайло БАРАН; кобзарознавець, Лауреат премії фонду духовного відродження імені митрополита Андрея Шептицького Богдан Жеплинський, друзі і поплічники, побратими Юрія ДАНИЛІВА.

Звичайно, треба зважити, що пройшли роки, дещо стерлося, забулося, якісь деталі, події, факти, імена. Щоб не стерлося до решти, я і вирішила написати ці спогади. Людиною зроблено багато: бандура дзвенить, капела “КАРПАТИ” співає, – отже, живе те, що започаткував Юрій Данилів.

Чому я протягнула ниточку аж до Сінгалевича? Бо Юрій Данилів був його учнем. А відомо, що вчителі продовжують жити в своїх учнях, успіхами учнів примножуючи свою славу.

Згадаймо ж сьогодні Юрія Даниліва, Дмитра Котка, що також зробив чимало для становлення і розвитку капели “КАРПАТИ”, згадаймо ж і славного Юрія СІНГАЛЕВИЧА. І хай ніколи не зітреться і не затопчеться невігласами його слід на землі.

Ця книжка не претендує на науково-дослідну працю. Мені хотілося написати про Юрія Григоровича Даниліва як про бандуриста і людину, сподвижника, що всього себе віддав на олтар пісні, що горів піснею, жив нею і пішов з нею у небуття. Та не хочеться завершувати на сумному акорді. Співає капела “КАРПАТИ” – це, безперечно, заслуга Юрія Григоровича

Даниліва і навіть, коли хтось не хотів би того визнати, то, певно, і заперечити не міг би, бо це істина: Юрій Григорович Данилів – засновник, фундатор капели.

Тож хай дзвенить бандура, хай лунає пісня на весь світ, несучи честь і славу виконавцям, першопочатківцям і нашій землі.

“Наша дума, наша пісня
не вмре, не загине.
От де люди, наша слава,
Слава України”.

Тарас Шевченко

Володимир ДИЧАК на фоні капели “Дзвіночок”

ЖИТТЯ З ПІСНЕЮ

Володимир ДИЧАК

Юрій Данилів залишив серйозний, глибокий слід як кобзар-бандурист. Він належав до тих справжніх кобзарів, бо увібрал все найкраще, що було в кобзарів-бандуристів до нього. Вчився він у Юрія Сінгалевича – видатного галицького кобзаря-бандуриста, який щедро передавав знання кобзарського мистецтва своїм учням.

Серед багаточисельних учнів Юрія Сінгалевича був Юрко Данилів – єдиний незрячий кобзар-бандурист, котрий, можна сказати, від роду був закоханий в українську пісню. Якщо інші учні просто так, механічно сприймали пісні від нашого маestro Юрія Сінгалевича, то Юрко Данилів перепускав їх через своє серце, через своє ество. Він переживав звучання кожної струни на бандурі.

Кобзу Юрко мав унікальну. Маленька, круглењка, всі кілки були дерев'яні. Це була діатонічна бандура, яка мала на приструнках ричажки. Коли вони піднімалися, то давали звук на півтона вище, а коли опускалися, то звук на півтона знижувався. Баси були діатонічні, але зате кобза мала основні баси і контрабаси. Але на таких бандурах можна було грати багато цікавого. Треба сказати, що на своїй кобзі Юрко Данилів виконував десятки творів, яких я ніколи більше не чув, ні від кого, тільки від Юрка. Особливо мені подобалася дума “Про кобзаря-бандуриста” Він дуже знаменито, чудово, неповторно, унікально виконував “Лети, моя думо, в вечірню годину”.

Приходячи в гості, Юрко дуже любив грати на своїй

кобзі. Це була перша кобза, котра потрапила мені до рук. Це було на Різдвяні свята. Юрко прийшов із своєю кобзою. Це була наша перша зустріч. І коли він почав колядувати, граючи на бандурі, всі, хто був у нас в гостях, звернули увагу на те, що ці звуки, цей спів, це виконання були глибокі, непідробні, якісь надзвичайно глибоко філософські. І в цей вечір, коли Юрко сів з гостями до столу, я пішов в іншу кімнату і попробував на тій кобзі заграти. Заграв гаму і заграв декілька вправ другим і третім пальчиком, ця вправа називається терція. Мене захопила краса і тембр звучання цієї кобзи. Звучання було особливе, тому що вона була зроблена з дерева, там не було жодної металевої деталі.

Складалося так, що після війни Юрко якийсь час жив у мене по вул. Ціалковського. Тут я мав нагоду пізнати його краще і глибше. Він мав дуже добрий характер, любив людей, і люди любили його. Він був від роду дуже культурний, начитаний, був чудовим співрозмовником, співрозмовником ніжним, ліричним. Юрко був незрячий. На одному оці він мав чорну пов'язку, а на друге око трошки бачив. Але, незважаючи на те, він мав дуже багато жінок-поклонниць, які були зачаровані його інтелектом, культурою, тактом, розмовою. Біля нього завжди було багато людей, він мав якусь притягальну силу.

Говорячи про Юрка, як про кобзаря-бандуриста, про унікального кобзаря-бандуриста, хочу відмітити, що він ніколи не говорив:

— Я іду співати, — а завжди казав, я хочу це підкреслити, — я йду виконувати пісню.

Виконувати — це справді дуже велично, дуже відповідально і чисто по-кобзарськи, тому що одна справа

заспівати звучно, навіть добре поставленим голосом, а друга справа виконати. Не кожному дано від бога виконати твір. Юркові ж це вдавалося.

Мені пощастило з Юрком Данилівим виступати в дуеті. Вдвох ми співали багато. Але один концерт в університеті ім. І. Франка був незабутній. Мабуть тому, що він якось по-особливому зворушив студентів і викладачів. Це було дуже давно, але я пам'ятаю по сьогоднішній день, на скільки схильовані приходили студенти, особливо філологи і історики, дякували нам за те, що ми не забули ті твори, що ми їх несемо в народ, питалися про кобзи, про бандури.

До речі, ще в той час не було ні бандури “ЛЬВІВ'ЯНКИ”, ні чернігівської. Тоді були тільки саморобні кобзи-бандури. Цей концерт особливо схильовав Юрка, оскільки він був людиною ніжною, емоційною.

Я любив сильне звучання бандури, а Юрко, оскільки мав дуже ліричну, витончену душу, любив звучання ніжне, красиве, він відчував красу того звучання. Так що розрізняти тембр бандури я навчився від Юрка, хоча і вчився у видатних кобзарів і хормейстерів.

Минав час. Юрко влаштувався на фабрику, де працювали незрячі. Він почав там виступати і мав великий успіх. Тут і народилася ідея організувати ансамбль бандуристів. Багато працівників цієї фабрики підтримали цю ідею.

Для початку Юрко зібраав декілька хлопців і почав з ними працювати. Фабрика тоді знаходилася по вул. 17-го вересня під 5-м номером. Тут і відбувалися репетиції. Я мушу віддати належне Юркові. Він сам строїв бандури, і, будучи незрячим, сам вчив незрячих грати на бандурі і співати. В ансамблі були люди,

котрі не мали музичної освіти, були простими робітниками з загрубілими від фізичної праці руками. Треба було мати дуже багато терпіння, бути залюбленим в цю справу і треба було мати велику ціль.

І от, коли ансамбль бандуристів під керівництвом Юрія Даниліва вперше виконав на концерті декілька пісень, стало зрозуміло, що Юрій Данилів працював не даремно, що він таки створив ансамбль бандуристів при УТОСІ.

Юрій Данилів вів свій ансамбль в кобзарському напрямку. В його програмі було багато народних пісень, котрі він дістав у спадок від кобзарів-бандуристів і безпосередньо від Юрія Сінгалевича.

Мушу визнати, що дирекція фабрики підтримувала своїх бандуристів, закупила інструменти, костюми.

Ансамбль розвивався. Бандуристи брали участь в концертах, оглядах і займали досить високі місця у Львові і за його межами. Мені відомо, що декілька раз вони їздили в Одесу на Всеукраїнські огляди, і там дуже тріумфально проходили їхні виступи.

Все важче було працювати Юрію Даниліву. Я в той час був уже бандурист технічний, почав працювати з ансамблями бандуристів, а потім я вже був солістом Львівської філармонії, працював з видатними співаками-бандуристами.

Олег Гасюк, Володимир Проник, Мирослава Гребенюк – це був тоді цвіт кобзарів, або тих людей, які грали на бандурі у м. Львові. Це були кращі, або найкращі бандуристи. І, мушу сказати, що я був серед бандуристів авторитетним.

Юрко дуже часто мене запрошуєвав на репетиції, і я відчував, що він хоче від мене підтримки. Він дуже переживав, був прискіпливий до себе і до ан-

ансамблю. Йому здавалося, що щось не так. Я його підбадьорював:

– Все в порядку, Юрчику, все добре.

Я побачив, що він оживає, що йому, власне, потрібна така підтримка бандуриста, який вже працював на професійній сцені, який може йому допомогти.

Ансамбль розростався і все важче було працювати Юрію Даниліву. Треба було нові твори, треба було знати нотну грамоту, диригування, теорію музики і т. д.

Я час від часу приходив на репетиції, я може не стільки допомагав як бандурист – все-таки працював на професійній сцені – а просто морально підтримував Юрія підстроював бандуру, щось підказував відносно програми, якісь там інтерпретації щодо виконання творів, – і це його дуже підтримувало і підбадьорювало. Він, коли мене бачив на вулиці, все казав:

– Володзю, приходь, будь ласка, ми тебе чекаємо. Послухай, подивися нові речі, дай нам путівку, підтримай нас.

Я це робив з великим бажанням. Потім, коли вже ансамбль розрісся, репетиції проходили на вул. Коперника, в тій церкві, де зараз працює “ДУДАРИК”

Деякі бандуристи з добрым слухом вже допомагали Юрію Даниліву строїти бандури. Але працювати ставало все важче. Все частіше були дорікання збоку деяких бандуристів, котрі не знали навіть одної десятої того, що знав Юрій. Йому дорікали, що хочуть нові речі, нові сучасні твори, і тоді на велике щастя приїхав до Львова видатний український хормейстер-диригент Дмитро КОТКО. На якомусь концерті він почув ансамбль бандуристів і почав приходити до них на репетиції. Це був період розквіту і становлення ансамблю, що переріс в капелу, що стала називатися

“КАРПАТИ”. З приходом Дмитра Котка збагатилася інструментальна група – ввели контрабас, цимбали і баян. Капела набрала популярності, її вже знали як добрячий, значимий, серйозний творчий колектив. Дмитро Котко зробив багато цікавих обробок, поновив свої речі, які вже були опробовані не тільки на Україні, але й в цілому світі, і звичайно, хто довідувався, що Дмитро Котко працює у Юрка Даниліва в капелі “КАРПАТИ”, то це підіймало авторитет цілого колективу.

З приходом Дмитра Котка в програму капели увійшло багато цікавих історичних поліфонічних творів і, треба відмітити, що були вирівняні горизонтально-вертикальні хорові партії, і дуже підтягнувся оркестровий супровід.

Я віддаю данину Дмитру Котку – великому диригенту, але хочу сказати, що всю підвалину, весь фундамент безперечно зробив Юрій Данилів – честь і хвала йому і я вважаю, що всі учасники уже других і третіх поколінь повинні пам'ятати, що керівник може бути п'ятий, шостий – десятий, але фундатор – ця той перший, який дав тим хлопцям бандуру в руки, який організував їх навколо себе. Тому я дуже і дуже шаную і пам'ятаю про Юрія Даниліва, яко директор школи кобзарського мистецтва і керівник двох народних капел бандуристок “ДЗВІНОЧОК” і “ГАЛИЧАНКА”, які об’їздили вже багато країн, хочу сказати, що Юрій Данилів був видатний кобзар-бандурист, який залишив чудовий спогад про себе, який залишив дуже гарну кобзарську роботу, і ці зерна, які він засіяв на цей благодатний ґрунт незрячих кобзарів-бандуристів, дали свій урожай. Досягла свого розквіту капела бандуристів “КАРПАТИ”. Зараз вона професійна, цікава,

має чудовий репертуар, з нею працюють майстри цієї справи.

Мені дуже приємно згадати про свого старшого колегу кобзаря-бандуриста Юрія Даниліва. І хочу дати наказ або побажання, що всі повинні пам'ятати про тих, хто прокладав першу стежку, про кобзаря-бандуриста міста Львова, Галичини, України.

Михайло БАРАН з капелою “Карпати”, с. Раделичи

ЙОГО ПІСНІ – ЯК ЖУРАВЛИНИЙ ЛЕТ

Михайло Баран

“Юрасику, Юрцю, Юрію Григоровичу” – так називали його друзі у школі, в рідному селі, у Львові на роботі та в капелі бандуристів УТОС “Карпати”, яку він організував ще в 1953 році. Так його називали і односельці – бувалі і статечні газди та вчителі села Раделичі Миколаївського району на Львівщині.

Доля, житейські стежини та дороги не стелила йому рястом багатства та достатку. Вона дарувала йому велику людяність і любов до рідного краю, народу, звичаю, мови, віри та пісні. Його душа та серце були наскрізь пісенні, а мова і голос – ніжний і теплий, як весняне небо. В руках він мав особливe чуття. Він струн бандури торкався так чутливо і глибоко, що слухати його спів можна було цілими годинами. Пісні, що він співав, були сумні, як журавлинний лет у голубому піднебессі і дзвінкі, як креш дамаських шабель, і веселі, як посмішки наречених над струмочком під габою шовкового віття верболозу.

Юрій завжди тішився тими, хто, наслухавшись його пісень під дзвін бандури, брався до наслідування. Правда, всім хотілося грati і співати так, як він, відразу. Тоді Юрій Григорович нетерплячих делікатно заспокоював і кожен раз переконував їх, що справи вже йдуть краще, що планка бар’єру помітно знижується, а успіхи яскраво зростають вверх. Але ще терпіння і бажання, ще спокою у вправах, ще віри в свій успіх. Так було багато разів. Тож не дивно, що ті труднощі його учні долали успішно на радість як вчителю, так і учням.

Одного разу я зайшов до нього в гості у приміщення клубу, яке було дуже примітивне і тісне для праці,

тим більше капели бандуристів. Зайшов так тихо і непомітно, що я сам себе не чув. В цей час зайшло ще п'ять чоловік. Юрій, не задумуючись, всіх назвав по імені, розпорядився хто і що має робити, під звичайний шум і гуркіт звернувся до залу.

— Хто ще зайшов, — це запитання проказав тричі, а далі знову:

— Хто, питую?

Я далі мовчав. Тоді він сказав:

— Не признаєшся — той не треба. Але сиди тихо, не заваджай.

Для мене ця година пролетіла, як одна мить. А коли була оголошена перерва, я до нього підійшов і відрекомендувався. Тоді він мене обняв і з болем ж душі дорікнув:

— І хотілося тобі так довго мовчати?

Тоді я йому пояснив:

— Мене мої батьки ще з малку вчили: якщо хтось з кимось розмовляє чи співає, або провадить лекцію, ніколи не заважай, не перебивай і не створюй жодного шуму. То я так і роблю.

— Дуже добре. Дай їм, Боже, здоров'я, — проказав Юрій.

— Дуло б добре, якби всі батьки вчили так своїх дітей — не було б тоді в нас безглуздого рейваху і сварок.

У Юрія Даниліва мабуть найкращим другом був його учень Андрій Повшедний. Вони удвох постійно співали як дуєт бандуристів. Їхні голоси були надзвичайно близькі один до одного, тому ї дуєт був прекрасний, їхні пісні любили слухати не тільки побратими в капелі і по роботі, але й чужинці. Повшедний дивився на Юрія як на найріднішу йому людину. З їхніх уст лилися не просто пісні, а молитви. Такою повагою і любов'ю один до одного можна було не тільки пишатися, але й заздрити, бо це були справжні побратими. Дай, Боже, щоб з такою любов'ю жили і всі кобзарі, і всі українці. Я думаю, що так і буде. Тоді Україна стане справді казковою державою серед усіх народів світу.

Моє особисте ставлення до засновника і багаторічного керівника капели бандуристів “Карпати” Юрія Даниліва було і є також винятково щирим.

Одного разу Юрій Григорович звернувся до мене з проханням, щоб я і з своїми синами Орестом і Тарасом поїхав до села Раделичі і там виступив перед його односельцями та учнями і вчителями школи, в якій він колись вчився. При цьому він проказав:

– Моє село і церква, церква і школа є мені винятково дорогі. Я любив гамір своїх ровесників, любив і своїх вчителів, бо вони всі були винятково добре та розумні. Вони вчили мене добра. Я завжди буду старатися служити їм і віддявити добрими вчинками. Я вірю, що ти із своїми синами принесеш їм радість і насолоду.

Село Раделичі від Львова щонайменше 65 км. Я виконав його прохання, і сини також щиро відгукнулися.

Іншим разом Юрій організував виїзд своєї капели “Карпати”, де я також був із славною капелою. То були незабутні дні. Кожен раз після виступів люди стоячи аплодували, нагороджували своїх гостей вигуками вдячності, що разом з квітами перемішалось все у царство неповторної радості. І здавалось, що сам срібноплинний Дністер підняв свої хвилі і влився у ряди багатолюддя, в зал і на сцену, бо там буяла рідна українська пісня та рокіт кобзарських струн.

Юрій Данилів вчився гри на бандурі у відомого тоді кобзаря-бандуриста також Юрія Сінгалевича, котрий був родом із села, що звється Романів, Перемишлянського району на Львівщині. Він свого вчителя називав з найбільшою шаною, як це годиться: “Юрію Олексійовичу” та “вчителю”, а побратимів своїх, які з ним опановували гру на бандурі, дуже просто і ніжно: “Дицю” – звертався він до Володимира Дицака, “Пронцю” – до Володимира Проника, “Бодю і Ромцю” – до братів Богдана та Романа Жеплинських. “Андрійцю” – ніжно називав Юрій Андрія Пог-

Похорон Юрія ДАНИЛІВА

вішненного. Так називав він і багато інших, хто з ним тоді вчився гри і співу.

Юрій Данилів виховав і сам багато гарних кобзарів як у капелі бандуристів “Карпати”, так і в школі для незрячих. В 1988 році Юрій Данилів попрощався з білим світом, Україною, Львовом, рідним селом, попрощався із вірною дружиною, рідними дітьми, і з славною капелою бандуристів та багатьма вірними побратимами, котрі його щиро поважали і любили.

Похорон його був заслужено величний. Два дні в головах у нього стояла його вірна подруга, кобза, сумно дивлячись на свого пана. Струни мовчки ридали. А згодом славні побратими, несучи бандуру на чолі траурної колони з тілом незабутнього і дорого всім Юрія, співали традиційно “Чуеш, брате, мій”.

Я, чим міг, допомагав в організації похорону. Було надано автобус, я радив, як має виглядати траурна процесія. Хоч дехто висловлював свої сумніви, а то і побоювання. Та я, як міг, переконував і допомагав, щоб все було так, як заслуговував того Юрій Данилів.

* * *

“Прощаюсь, ангеле, з тобою”
Не прозвучить, не пролуна.
Стиснулось серце з туги й болю.
Порвалась напнута струна.
Замовкла втомлена бандура,
сховала свій пісенний скарб.
Пішов з життя Данилів Юра –
її володар, а чи раб.
Немов дружина, в чорнім крепі
вона схилялась до труни.
Його сховали в тихім склепі,
вона ж лишилась без струни.
Без його доторку тонкого,
що душу вийняти б зумів,
і не хотіла більш нікого,
хто б краще міг, хто б краще вмів
Несли засмучену бандуру,
для неї зупинився час.
Живим зам’ятаймо Юру,
і хай живе він серед нас.
Бандуру візьме в руки юний –
Дай, Боже, щоб тямущий взяв –
і доспівають диво-струни
все те, що він не доспівав.

Тетяна Фролова

Капела бандуристів Львівського будинку учитея. Керівник Олег ГАСЮК (фото. 1949 рік).
Зліва-направо: Володимир Дичак (нижче). Другий ряд: Богдан Жеплинський, Ілля Марія Ваврик, Олег

Гасюк, Тереса Ваврик, Володимир Пропник.

Третій ряд: Юрій Данилюк, прізвище невідоме, Ірина Гусько, Орест Гасюк, Роман Жеплинський, Роман

ЛЬВІВСЬКИЙ КОБЗАР, ЩО РОДОМ З ПРИКАРПАТТЯ

Богдан Жеплинський

Восени 1946 року вулицями Львова йшов селянин і вів за руку сліпого юнака. На вулиці Короленка вони зупинилися біля будинку народної творчості і несміливо постукали у двері квартири, де мешкав знаний кобзар Юрій Сінгалевич. Господар відклав ляльку, яку клеїв для чергової вистави, і глянув на гостей. Ознаки народного одягу свідчили: перед ним – прикарпатці. А тим часом селянин з цікавістю оглядав кімнату. На стіні поверх килима висіла старовинна кобза і дві бандури. Поряд – картини зображенням кобзарів, фотографії бандуристів.

– Я – Григорій Данилів із села Раделичі, що біля Стрия, а це – мій син Юрко, – промовив гість. – Чув, що Ви граєте на кобзі і інших учите. Ото і вирішив звернутися до Вас з великим проханням. Післявоєнною весною на пасовиську хлопці знайшли гарматний снаряд. Стався вибух і сина нашого разом з товаришем покалічило. Він втратив зір.

Наступного дня батько поїхав в село, а син залишився у Сінгалевича.

– Спочатку мені було дуже важко, – згадував Юрій, – мої загрубілі пальці довго не звикали до струн. Я ж тужив за селом і мало вірив, що зможу навчитись грати.

Юрій Сінгалевич часто розповідав учням про відомих кобзарів. Вмів він своїми оповідями прищеплювати правдиву любов до мистецтва. Багато цікавого розповідав і Юрію Даниліву, зокрема про кобзаря Остапа Вересая.

Юрій ДАНИЛІВ

— Ось послухай, — говорив хлопець Сінгалевич, — що писала в 1873 році про його виступ на засіданні південно-західного відділу Російського географічного товариства одна з київських газет: “Це справжній чародій. Що захоче, те з тобою і зробить. Звелить плакати — ридатимеш без ззупину, звелить сміятися — сміятимешся нестримно до болю в животі”

Юрій Сінгалевич мав машинописний рукопис Гната Хоткевича “Воспоминания о моих встречах со слепыми” Він часто читав уривки з нього своїм учням.

“Багато народних кобзарів-сліпців були талановитими музикантами і досягали небувалої техніки гри”

Ось що пише Гнат Хоткевич про високу техніку гри кобзаря Федора Гриценка-Холодного.

“Кобзар Кравченко багато розказував мені про себе та сліпих взагалі. Між іншим розповідав про кобзаря 80-х років Федора Холодного. Це була геніальна людина. Про нього ходили легенди. Я спитав Кравченка: “Чи правда, що Холодний вмів грati ногами?” І Михайло сказав мені, що правда. Він сам спеціально ходив перевіряти. Він довго не хотів, а відтак роззувся і, поклавши бандуру під стіл, та як дьорне! Лівою ногою баси б’є, а правою розділяє”.

Данилів усміхався і брався за бандуру. Згодом він став кращим учнем Юрія Сінгалевича. А через кілька місяців навчання хлопець вперше виступав у складі капели бандуристів на Шевченківському вечорі у Львівському будинку народної творчості. Ще через півроку вперше виступив на концерті і як соліст-бандурист.

— Як сьогодні пам’ятаю, — загадував Юрій Данилів, — тоді я виконував на своїй першій, дуже оригінальній бандурі, українську народну пісню “Стойть явір над водою”. Перед виступом дуже хвилювався. Але вже при перших акордах заспокоївся, і все пройшло вдало.

Доказом цього були і бурхливі оплески слухачів, і букети квітів. А перша моя бандура, — продовжував

кобзар, – була справді оригінальною: невелика, голо-
систа, з двома головками. Кілки для приструнків були
вже металеві, а на обох головках для басів, – ще дерев'я-
ні, як у скрипки. Дека бандури була гарно інкрустова-
на кольоровою деревиною та перламутром. Пам'ятаю,
та бандура коштувала на той час 3 тис. 500 крб. Щоб її
придбати, довелось батькові продати корову.

Після трагічної смерті Юрія Сінгалевича, який 28
липня 1947 року, повертаючись з концертної поїздки,
загинув в автомобільній катастрофі, Данилів продов-
жує вдосконалювати гру на бандурі у Ярославі Дар-
манчука. Виступає в ансамблі “Чорногора”, а згодом в
капелі бандуристів при Львівському клубі “Промко-
операції”.

У 1949 році Данилів влаштувався у щітковий цех
виробничих майстерень українського товариства
сліпих, і життя його більш-менш нормалізувалось:
поліпшився його матеріальний стан, а гра ж на бан-
дурі приносила справжню насолоду.

Ще від першого свого вчителя Сінгалевича перед-
няв Юрій Данилів думу “Плач невольників” пісні-
думи “Про Лебеденка”, “Про Супруна” та багато інших
історичних, чумацьких, бурлацьких та ліричних пісень.

В 1953 році, ставши зрілим кобзарем, Юрій Данилів
з групою ентузіастів засновує ансамбль бандуристів
при Львівському клубі УТОС і став його керівником.

По недовгім часі цей ансамбль на республікансь-
кому огляді художньої самодіяльності товариства
сліпих зайняв призове місце.

У багатьох містах і селах України та в інших рес-
публіках Радянського Союзу виступав ансамбль бан-
дуристів. Він поповнюється новими учасниками, роз-
ростається, вдосконалюється в своїй майстерності і
невдовзі переростає у капелу.

У великий програмі капели неодмінно фігурують і
сольні виступи Юрія Даниліва. Виступає він і як
соліст-бандурист, і в дуеті з бандуристом Андрієм

Повшедним. Поряд з історичними думами та піснями Юрій Данилів вдало виконує і твори сучасних композиторів та жартівливі пісні.

За заслуги в розвитку самодіяльного мистецтва колективу в 1963 році було присвоєно звання “Народного” В 1983 році Народна самодіяльна капела бандуристів “Карпати” відзначила великим концертом свій 30-ти річний ювілей. В цей день колектив і його засновника, який тепер працював концертмейстером і солістом капели, прийшли привітати представники профспілкових організацій, делегації капел бандуристів Львова. Ветерана праці, ветерана капели Юрія Григоровича Даниліва нагороджено Знаком ВЦРПС “За досягнення в самодіяльному мистецтві” грамотами, цінними подарунками.

Якось я зайшов провідати кобзаря. Застав Юрія Григоровича на лавочці в скверику на вулиці Городоцькій. Біля кобзаря зібрався гурт людей різного віку. Всі захоплено слухали.

– Оце годину тому по радіо передавали пісні в моєму виконанні. От і попросили сусіди заграти ще дещо. Тож я і вийшов пограти, поспівати, – промовив, наче виправдовуючись, кобзар, і я і знову торкнувся струн. Полинула нова пісня, а за нею друга, третя.... Сонячне проміння розсипалось і виблискувало, в мереживі струн, а кобзар все грав і грав. Гурт не розходився.

Марія СОРОКА-БУДНИК
Заслужена артистка України.

Я ДОСПІВАЮ ВАШУ ПІСНЮ

Марія СОРОКА-БУДНИК

співачка – бандуристка.

Заслужена артистка України.

Кожен раз, коли з уст людей ззвучить ім'я Юрія Даниліва, я відчуваю, як щемить серце, і водночас приходить думка: “Чому? Чому такі душевно чисті, талановиті люди так швидко відходять у вічність?”

Юрко Григорович – кобзар, засновник капели бандуристів “КАРПАТИ”, гордість нашого роду.

Юрко Данилів сповна розумів дивну, чарівно-магічну силу української пісні і думи. Тому впродовж всього свого життя свято оберігав і множив цей найбагатший Божий дар України. Для мене він, як і мої батьки, є втіленням безмежної людської доброти, мудрості, доброзичливості, відданості праці, що і стало чином усього його життя.

Пройшло багато літ від того знаменного для мене дня, коли, уважно прослухавши мій голос, Юрко Григорович впевнено сказав: “Донечко”, – так він часто мене називав, – “ти будеш бандуристкою”.

У виборі моого творчого шляху слово Юрка Григоровича було вирішальним. Так я стала на кобзарську дорогу.

Сьогодні, почуваючи себе щасливою людиною на світі, я в найбільшій мірі завдячуєй його підтримці і пораді.

Навчаючись в консерваторії, я часто бувала в гостинному домі Данилівих. Тут завжди жила пісня – джерело сили, радості, шляхетних почувань. Юрко Данилів співав з особливою проникливістю, його улюблені пісні: “Про Морозенка”, “Ой, у полі вітер віє”, “Дума про Нечая”, “Дума про Супруна”, любив співати, як усі кобзарі, і жартівливі пісні.

При зустрічах з великою шанобливістю і любов’ю розповідав Юрій Григорович про кожного свого капеляна, з приємністю згадував роки співпраці з Дмитром Котком. З особливим захопленням вів розповідь про дітей – учнів Львівської школи для сліпих, яких він навчав грati на бандурі.

Кобзар Галицької землі Юрко Данилів відійшов у вічність, але чарівні струни бандури, на якій він грав, не замовкають. Бандура Юрія Даниліва стала моєю вірною супутницею у всіх гастрольних подорожах. Її дзвінка мова приносить радість і хвилює душі тисячам людей на Тарасовій землі, по всій Україні та по далеких зарубіжжях: Англії, Канаді, Бельгії, Голландії.

Життєвий і творчий шлях Юрія Даниліва – це шлях відданого народного митця, який вірно, невтомно працював для свого народу, віддаючи все, чим був красен світ його особистості.

Жагуча пісне України,
Через провалля й верховини
Пливе твій голос солов'їний
У даль немеркнучу століть.
І той в житті повік не згине,
Кому вдалося в пісні жить.
І розуміть народний геній.

М.Т. Рильский

Учні Львівської школи для сліпих дітей, котрих вчив грати на бандурі Юрій ДАНИЛІВ

З ВІДСТАНІ РОКІВ

*Олена КУТНЯ ,
вчителька Львівської школи для сліпих дітей*

Пригадую той осінній вечір 1962 року у стінах Львівської Альма-Матер, коли я несподівано познайомилася з Юрком Григоровичем і з живим звучанням його бандури і бандури взагалі.

На жаль, я не була учасницею гуртка бандуристів, що зароджувався в той вечір, бо вже навчалася в 11-му класі. Однак вийшло так, що прогулюючись по коридору школи, ми з товаришкою почули щось подібне до срібного мелодійного передзвону і, забувши пристойність, прихилили вуха до дверей учительської, звідки лунав передзвін. Поринули в той кришталевий передзвін. Аж раптом двері відчинилися з середини, і ми зненацька опинилися в полі зору педагогів та групи учениць, які прийшли на перше заняття гуртка, що змінюючись і поповнюючись, успішно чарував слухачів понад двадцять років.

Ще й досі пам'ятаю пісню, яку вперше виконали четверо бандуристок – це “Тихо над річкою”.

Юрко Григорович був надзвичайно пунктуальний, на диво вимогливий до себе, і надміру поблажливий до дітей. На роботу приходив за дві години до занять. Терпляче, з любов'ю настроював кожен інструмент, не терпів фальшу в музиці і в житті. Кожну пісню пле-кав, як дитя, щоб спів був милив, злагоджений, і дуже засмучувався, коли діти інколи зневажливо висловлювались про народну пісню; кобзар душою, він вірив, що прийде час, коли і шкільний ансамбль, і “КАРПАТИ” будуть співати пісні, які хоче серце і народ, а не ті, що вимагає ЦК КПРС. Заради справедливості мушу сказати, що народна пісня в школі була бажаною й охоче вивчалася в хорі, в ансамблях і лунала просто

на кожній перерві, хоч естрадні твори поступово і владно опановували дитячі серця.

З відстані років визнаю, що мала велике щастя працювати багато літ з Юрком Григоровичем, оскільки відповідала за організацію позакласної роботи в школі. Наш так званий квінтет (четири мужчини-музиканти і я) працював охоче й дружно. З поміж усіх чотирьох пан Данилів вирізнявся вродженою ввічливістю і відчуттям тонкого гумору. Дівчат і жінок він називав “зозульками, кукулечками”, а хлопців – “синочками”, “козаками” та іншими приемними словами.

Якось незадовго до того, як пан Юрко мав залишити роботу в школі, він ніби то ненароком почав пере лічувати пісні, що їх виконували хлопці й дівчата різних випусків. І виявилось, що через його руки пройшло більше, ніж 50 учасників, а переспівано було близько сотні українських пісень.

Майже кожен виступ бандуристів на оглядах шкільної художньої самодіяльності був відзначений дипломами і грамотами, а львів'яни часто слухали співаків школи під час заключних учнівських концертів.

Багато митців народної капели “КАРПАТИ” почали свою музичну кар’єру в стінах школи для сліпих дітей під керівництвом справжнього патріота українського народного мистецтва, а отже, й України, Юрка Григоровича Даниліва. До речі, він не міг терпіти, коли його називали “Даниловим”.

Мені здається, що останні пісні, які прозвучали в дитячих устах під його орудою, були “У горах Карпатах” і “Ой на горі ярмарок”, а його улюбленою піснею, яку пан Юрій наспівував дуже часто, була пісня “Ой у полі вітер віє, а жито половине”.

Пишу цей скромний, недосконалій в літературному відношенні спогад як нев’янучу квітку у вінок людської пам’яті від школи для сліпих дітей, де завдяки Юркові Даниліву звучали дзвінкі, щирі струни бандури понад 20 років.

ТАКИМ Я ЙОГО ПАМ'ЯТАЮ

Тетяна ФРОЛОВА

Я тоді ще не знала, хто такий Юрій Сінгалевич, не знала, що це був учень Гната Хоткевича, що він ввібрав його любов до бандури і передав її своїм учням, а ті... та про це я дізнаюся пізніше, значно пізніше. Пізніше я почую про Богдана Жеплинського, що у далекім Сибіру організує капелу бандуристів. І зазвучали серед сибірських снігів самотужки зроблені бандури, і здригнулася тайга, почувши українську пісню. І заплакали сивокронні засніжені кедри: “Це за що їх – у мороз, у темряву, у смерть?..” І напише потім, колись, у наші дні кобзар з Черкащини Михайло Коваль:

Сибірська кобзо українська,
тобі ще рано на спочин.

Я почую і про Володимира Дичака. Він натхненно передає свій спадок, що дістався йому від Юрія Сінгалевича, дітям, дівчаткам, що входять у милозвучний і досконалій у своємузвучанні “Дзвіночок”. А “Галичанка”? Хіба ж не чули? Перед такою піснею можна скинути капелюха і вклонитися низько і тим, хто співає, і Володимиру Дичаку, і його вчителю Сінгалевичу.

А скільки їх ще, талановитих учнів Сінгалевича, знаних і незнаних, розійшлося по землі. І кожен, як те дерево, розкинув свою корону, множачи славу свого вчителя.

Одним з його учнів був і Юрій Данилів – засновник капели бандуристів “Карпати” Ця капела вже стала професійною, її слухають на Україні і за кордоном. Та чи завжди пам’ятають капеляни, звідки вони корінням? Чи згадують вони свого засновника Юрія

Юрій ДАНИЛІВ

Даниліва? Чи протягають ниточку, бодай тонісіньку, аж до Сінгалевича?.. Треба, хлопці, неодмінно треба, бо інакше і вас забудуть ті, хто прийде після вас.

А слава – вона у кожного своя. Вам слава, що ви співаете, що несете людям у цей нелегкий час пісню, що зробили свій спів мистецтвом. Але і воздайте славу тим, хто стояв біля першовитоків капели “Карпати”. Щиро поклонітесь його могилі, його світлій пам’яті, його сподвижництву.

Отже, я тоді ще не знала, хто такий Сінгалевич, та й про Хоткевича ніхто тоді в школі не згадував. Але я вперше почула ансамбль бандуристів, яким керував тоді Юрій Данилів. І щось зі мною сталося: я ніби народилася заново, “згори”. Я вперше почула звучання бандури – і воно пройняло мене. Заново народжена, заново охрещена, я подивилася на світ іншими очима і побачила, хоча й була сліпа, щось таке, що залишилося в мені на все життя, стало моєю другою вірою, бо першою вже була віра в Бога.

Я вчилася тоді ще в школі, в школі для сліпих дітей, що розташувалася тоді у Львові по вул. І.Франка. Одного разу нас зібрали в залі, бо до нас прийшли бандуристи, сліпі бандуристи з підприємства. Керував ними Юрій Данилів. Він же і заспівував де-котрі з пісень. Пам’ятаю таку собі веселу пісеньку про двох горобців.

На стрісі раз сиділи
два сірі горобці –
приятелі сердечні,
приятелі-друзі...”

Пісня співалася і для дітей, і для дорослих. Ті горобці таки потім покусалися і побилися із-за “пташини-горобчини”.

Від бандуристів ми були в захопленні. Звичайно, не так уже й часто тоді до нас приходили артисти: не

дуже хтось спішив виступати в школі для сліпих.
Радіо, правда, було, радіола, платівки.

Ще ніяких магнітофонів, ні телевізорів. Якщо в когось вони вже були, то до нас ще не дійшли. Але річ не втім. Хлопці-бандуристи так гарно співали, що подих перехоплювало, а особливо ж він, Юрко Данилів. Ніби ж і пісні прості, і ми були ще малі, а таке хвилювання охопило нас раптом, що аж дивно. А може саме тому, що ми були ще малі, і постукали в наші серця оті прості пісні. Мені, пам'ятаю, аж не вірилося, що це співали звичайні собі люди, з котрими можна було навіть і поспілкуватися.

І тому, коли я вже закінчила школу і пішла працювати на підприємство, зустріч з Юрієм Данилівим у звичайних буденних умовах, в щітковому цеху мене просто приголомшила. Невже і він, Юрко Данилів, працює простим робітником? Не вкладалося. Невже я можу з ним розмовляти, як з усіма? Не вірилося. Адже це той Юрко Григорович, що так чарівно співає, керує бандуристами і сам грає на бандурі! Це було те, що скрасило мої перші “трудові будні”, не легкі, не світлі, не затишні. Мої будні – це була повна протилежність всьому тому, чому вчили мене в моїй школі. Ale був Юрко Григорович, його пісні, його розважливе слово, цікаві розмови, що виходили за межі “трудових буднів” – розмови про пісні, про бандуру, про цікавих людей. Ale найчастіше він співав. Щось в його голосі було незвичайне: і не був він ніби дуже сильним або, як кажуть, великим, але щось у ньому було таке, що не давало почувши раз, забути його. Наші робочі місця були неподалік. Юрко Григорович і я, і ще зо тридцятого сліпих і напівзрячих працювали у щітковому цеху. Цех тоді розташувався у приміщенні теперішньої бібліотеки для сліпих по вул. Січових Стрільців (тоді – вул. 17-го вересня) під 5-м номером. Як для цеху, то кімнати були невеликі разом, а ще, якщо зважити, що щітки – це робота

брудна: дріт, щетина... Пилюка, запахи. Словом, Юрко Григорович страждав: вже тоді, очевидно, мав схильність до астми. А ще він страждав від протягів:

– Та закрійте там, – гукав він час від часу.

Але робітники сновигали взад і вперед і не дуже дослухалися до його прохань.

А ще не любив, коли голосно включали радіо.

– Та скруті там! – сердився Юрко Григорович, коли хтось розкручував на всю нашого цехового гучномовця.

Але характер у Юрка Даниліва був дуже спокійний, врівноважений. А вже коли мав гарний настрій, тоді...

– Танічка (так він мене називав), а таку ти знаєш?

І починалася пісня. І здебільшого, звичайно, я такої не знала. А тому слухала, мов зачарована. У нього був ліричний тенор, високий, чистий, приемного забарвлення. Це вже потім, з роками, з'явилися баритональні нотки і вібрація.

Лети, моя думо, в вечірню годину
далеко-далеко звідсіль.

Лети, моя думо, аж в тую хатину,
де слухав я казку топіль.

Жила в тій хатині дівчина кохана.

Якщо ще живе, поклонись.

І скажеш їй слово болюче, як рана,
що я вже не той, що колись...

Такої пісні я не знала і не могла знати в ті часи. Та щось в ній було щось таке, що тривожило душу аж до денця.

– Навчіть мене, Юрко Григорович, – просила я.

– Навіщо вона тобі, Танічка? Тепер молоді інші пісні люблять...

– А я люблю такі...

– Ну, то молодець...

І він замовкав, про щось замисловався. А потім починав іншу. Оту я вже знала. І ми співали удвох.

Прощаюсь, ангеле, з тобою,
прощай, о щастя ти моє.

Ті, що сиділи поблизу, замовкали і слухали нас. У нас либо нь добре виходило. А я вже була така щаслива, ніби заспівала на великий сцені. Для мене дуже багато важила похвала Юрка Григоровича. Коли вже він хвалив, то це вже була дуже висока оцінка.

Юрко Григорович любив свою родину, особливо донечку Лесю. Він міг про неї розповідати багато – і аж відмінювався весь.

– Знаєш, моя Леся прокидається рано, а потім каже: “Татку, а можна, я ще буду трошки “дочиняти”, тобто додрімувати. І я беру її до себе на ліжко – і вона закриває очі, засинає. Але я вже мушу йти на роботу.

Для Лесі у нього були і слова, і пісні. Потім, вже значно пізніше, коли маленька Леся виросла і вийшла заміж, його любов перейшла на внучку Христину.

А ще, поки жива була мама, Юрко Григорович намагався на свята їздити додому, в село. Особливо важко було добиратися взимку. Від станції далеко, сніг, мороз, а зору того було так небагато... Але він знов, що мама чекає, знов, як зрадіє вона:

– Йой, Юрцю, а я знала, що ти приїдеш...

І зникала втома. І ставало йому тепло і затишно.

Ще згадував своїх братів і сестер, цьоцю, що любили співати. І наспівував її улюблену “Веселосте моя, де ж ти ся поділа?”

А якось підійшов до мене і тихо сказав:

– Знаєш, Таночка, ми з одним чоловіком були в одній хаті. Там читали про Мазепу. Ой, Танічка, що то за книжка! І зовсім все не так, як нам про це розказують.

І звичайно, я не питала, з ким і в якій хаті він був.

Але найголовнішим для Юрка Григоровича була його бандура, його ансамбль бандуристів, котрий він створив. І, щоб там не було, як би зле він себе не почував, я знала, що увечері Юрко Григорович піде на заняття свого ансамблю бандуристів. Піде скорше, бо ще до занять треба підстроїти двадцять одну бандуру. А потім вже заняття. Він, Юрко Григорович Данилів, буде вчити хлопців, що теж прийдуть після роботи, з загрубілими від фізичної праці руками. Він вчитиме їх грати на бандурі, грати і співати. І дарма, що вони не знають нотної грамоти, і дарма, що пальці в них не дуже гнучкі, бо фізична праця, часом навіть у тарному цеху, –це вам не іграшки. Він навчить їх, неодмінно навчить. А потім в Одесі на фестивалі художньої самодіяльності УТОС, їм аплодуватиме вся Україна, бо посядуть вони перше місце, як вже було не один раз, бо рівних їм нема і не буде, – це вже Юрко Григорович добре знає. І, коли хтось у нього запитував, як це йому вдається, він лише посміхався, бо добре знов знати цей “секрет”: просто хлопці, як і він сам, над усе любили пісню. Вони співали не за гроші, бо їм за це нічого не платили – співали для душі, вони просто не могли жити без пісні. Заради пісні вони могли зносити всілякі труднощі. А ті, що не дуже любили пісню, що могли обходитись без неї, не витримували і йшли собі у свої будні.

Та виступ в Одесі – це лише часточка. Виступали по селах і містах, несли людям пісню, та ще й яку пісню. Хлопці вкладали в кожну пісню свій зміст. Нічого не співали бездумно. Мені завжди хотілося встати, коли в залі гриміло:

Де ж ви, хлопці-запорожці,
сини вольної волі,
чом не йдете визволяти
нас з тяжкої неволі?

Ансамбль бандурристів в Одесі, 1956 рік.

А скільки ж діставалося їм, а особливо Юркові Григоровичу за ці піsnі. Боже ти мій! Скільки раз викликали, забороняли, погрожували. Іноді телеграми летіли, випереджаючи ансамбль: не починати Шевченківський вечір “Заповітом”, а відомою піснею “Ленін завжди живий”,

– І що, Юрко Григорович? – питала я.

– Робимо, що можемо, де можемо, намагаємось обійти.

І попри всі заборони лунав шевченківський “Заповіт” і:

Слиш, нам умерти прийдеться
в сірих казармах-тюрмах –
месник новий підійметься
на наших зболілих кістках.

Їх не можна було не визнати, заборонити, заперечити – їх слухала Україна, їх знала Москва, їх знали за кордоном.

На концертах деякі пісні доводилося повторювати двічі (на прохання залу).

А вже, коли хлопці розійдуться, то повеселять душу і свою і своїх слухачів – впину тоді їм немає.

Від Києва до Лубен
насіяла конопель.
Дам лиха закаблукам!

Особливо ж, коли з бубном вступав Микола Варениця. Це так розпалювало хлопців, що, здається, так би й пішли всі в танець, і навіть сивочолий Іван Андрійович Шульгін.

– Давай, хлопці, давай!

І той запал охоплював зал – і вже не було куди сковатися від тих веселощів, їх довго не відпускали зі сцени, просили повторити то ту, то іншу пісню.

Після концерту, втомлені, але щасливі, хлопці знали, що не даремно ходять після роботи на репетиції, не даремно вимагає досконалості від них їхній керівник Юрко Григорович Данилів.

А на ранок Юрко Григорович знову був на роботі, сидів у цеху, робив паркетну щітку чи замітачі (це в кращому випадку), а то й “стальну” як ми її називали, а попросту – щітку з дроту, від котрої розпухали пальці. І як він потім брався за бандуру?..

Але артистом Юрко Григорович бути не переставав. Пісні жили у ньому, як частинка його життя, як він сам, як дихання і биття серця.

Він втратив зір з поранення: коли був хлопчеськом, щось там у нього розірвалося – післявоенні гостиці, – це була жахлива доля багатьох підлітків. Я не розпитувала – було незручно. Одним оком він трохи бачив, а на другому завжди була пов’язка – очевидно, протез не можна було поставити. Але до того він вже звик – а що мав робити? Доля...

Розповідав, що найяскравіший спогад – спектакль “Червона шапочка”, який вони, учні, ставили в школі, і дівчинка, що грала Червону шапочку.

– Бона була така гарна, – згадував Юрко Григорович, – а я грав Вовка. І мені було від того прикро.

А потім батько повів його до славетного Сінгалевича, щоб той навчив хлопця грати на бандурі. Батько слухав, як грав Сінгалевич, і плакав. А той сказав:

– Через рік так буде грати Ваш син.

Картаю себе, що по своїй молодості, сором’язливості, та нерозважності я не розпитала у Юрка Григоровича про ті часи, про те, мабуть цікаве, навчання.

Але й не був то час для особливих розпитувань: іноді про щось треба було промовчати, або просто не говорити вголос. А ми з Юрком Григоровичем зустрічалися лише в цеху або під час виступів. Так що для довірчих розмов час був не найкращий.

Освіти в Юрка Григоровича не було. Дуже жаль, що не знайшлося нікого, хто б підказав йому в свій час вивчити систему Брайля, тобто крапкове письмо, котрим користуються незрячі всього світу. Тоді б і з нотною системою не було б у нього проблем. Так Брайля він не знав. А тепер здавалося йому, що вже пізно, що він не зможе того освоїти та й часу було обмаль.

Броджена інтелігентність, делікатність, якось вирізняла його ж поміж всіх, і навіть робота в цеху не робила його простим робітником. І це відчувала не лише я, – всі довкола ставилися до нього не так, як до інших. Юрко Григорович, хоч був ніби зовсім простим, стояв якось вище від нас, але та вищість не відштовхувала, а, навпаки, мала якусь притягальну силу, і люди прагнули спілкуватися з ним, черпали від нього щось добрє і світле.

Він жалів нас, молоденьких, худеньких дівчаток, що прийшли в цех після школи, зупиняв тих, хто своїми похабними жартами любив ставити нас у незручне становище, доводячи нас часом до сліз.

— Дайся там трохи на стримання, — казав Юрко Григорович у таких випадках. І вже зовсім лагідно:

— Бідацтво! — це про нас. — Живуть у тому гурто-житку, ні мами нема близько, щоб нагодувала, ні допомоги якої... А ті батяри тільки би собі з когось лаха дерли (тобто сміялися).

І робилося якось затишніше на тому білому світі і тепліше на душі.

Одного разу, пам'ятаю, ми всі за наших бандуристів дуже напереживалися.

Була зима. Снігу випало досить, і ще підсипало. Хлопці поїхали з концертом. Вже й не пригадую, де вони мали виступати. Коли поверталися додому, піднялася така хурдига, що світу білого не видно було. Автобус загруз в снігу. Хлопці ж — як то хлопці ко-заки: сили не позичати. Почали той автобус пхати, аж поки не зрозуміли, що до Львова далеко, — не доштовхають, а справа не в якомусь там заметі — всю дорогу снігом замело. Зупинились. Зрозуміли, що тут-таки в полі доведеться ночувати. Та біда була в тому, що всі вже були мокрі, а автобус без опалення. Адам Потапчук — він завжди в екстремальних ситуаціях брав на себе роль лідера — скомандував:

— Хлопці, не спати! Бо це смерть. Маршируйте, рухайтесь!

Так і чекали до ранку, аж поки грейдери дорогу не розчистили. Аж тоді, забрьохані, втомлені, перемерзлі, повернулися додому.

А ми, дівчата, чекали їх, мліли: як же це — не повернулись додому! А серед них же і наші кохані були.

Та й взагалі, мені здається, колись люди один за одного більше переживали, проймалися бідами і радостями один одного. А може це мені лише здається?..

Повернулися хлопці. І, уявіть собі, нікому й до голови не прийшла думка залишити свій ансамбль бандуристів і свої некомфортні мандрівки.

У нас на підприємстві організувалося дівоче тріо: Оля Николин, Люся Бендюк і я, що тоді ще мала прізвище Кноль. Говорили, що тріо було добре. І, певно, це так і було, бо інакше б Дмитро Васильович Котко не взяв би нас під своє крило. Працював з нами, чогось добивався. І ми співали, але яка перспектива могла бути у тріо, що складалося з трьох сліпих дівчат?

І тоді Юрко Григорович сказав:

– Ці дівчата будуть їздити з нами (тобто з бандурістами).

Що тут почалося! Хлопцям це прийшлося дуже не до смаку. Особисто проти нас вони нічого не мали. Хлопці взагалі були проти жінок у своєму товаристві. Але Юрко Григорович був навдивовижу рішучий:

– Ні, дівчата будуть з нами їздити.

І хлопці мусили змиритися.

І ми, молоді, сором'язливі, без супроводжуючого, терплячи всілякі незручності, їздили з хлопцями. Ми співали між двома відділами концерту бандурістів, і це зовсім не псувало картину, а урізноманітнювало програму. Нас люди також радо вітали. А ще в бандурістів з'явилися власні і щирі вболівальники. Ми слухали кожен їх подих, кожну пісню всоте, – і переживали заново.

Пам'ятаю, мали виступати в Крукеничах. Знали, що це був колись один з активних центрів визвольної боротьби. Коли ми під'їхали до клубу, то ще здалеку почули: громить запорізький марш. А які ж це роки були? Десь, може, 63-й. Піднесені і урочисті, виходили ми з нашого маленького автобуса – на нас чекали, нас зустрічали, та ѿ юним маршем.

Об'їздили всю Львівщину. Виступали і на причепах, а замість завіс – брезент на зелених гіляках, виступали і на складі сільськогосподарських машин, бо це було найбільше приміщення в селі. Наші глядачі повмощувались на комбайнах і молотарках. Але

зате як нас приймали! Таких оплесків, мабуть, не випадало на долю найбільших знаменитостей.

Юрій Данилів товарищував з Айдрієм Яковичем Повшедним. Це був вусатий інтелігентний чоловік, повністю відданий своїй бандурі. Він добре співав, а ще писав вірші. Було навіть, що вони обидва з Юрком Григоровичем у дуеті брали участь у радіофестивалі “Золоті ключі” і посіли третє місце. Бувало, що вони вдвох їздили відпочивати в Євпаторію, в санаторій ім. Наговіцина. Це був санаторій нашого товариства, і там відпочивали незрячі з усієї України. Якось і мені пощастило відпочивати в той час, коли там був Юрко Григорович. Нас тоді зі Львова було щось з десятеро, і всі співучі.

Біля корпусів щовечора збиралися люди поспівати. Іноді й ми приставали до гурту. Але Юрко Григорович не любив крикливого співу. Він любив, щоб пісня звучала лірично, задушевно. Тоді ми, львів'яни, збиралися разом і відшукували якусь затишну місцину і там вже співали досхочу. А потім у нас питали:

– Де це ви вчора заховалися? Ми вас чули. Чули, як ви співали, але вас не знайшли.

І Юрко Григорович посміхався. А увечері ми знову йшли співати. Та раптом виявлялося, що за нами хтось-таки йшов, і поступово нас викривали, і навколо нас вже збиралися любителі гарного співу.

Гай-гай? Скільки тих пісень переспівано! А вони все були та й були, прибували, як вода в джерелистій криниці.

Юрко Григорович був дуже компанійським, але товариство любив гарне, щоб на чарку не налягали, щоб було про що поговорити, чи поспівати. Любив і цінував жарт, але зупиняв кожного, хто при молодших починав “молоти” надто сороміцькі баляндраси. Голос Юрка Григоровича тоді ставав суворий, і він казав:

– Ну, ти, стули там писок! І той знічено змовкав.

Поступово ансамбль бандуристів переріс у капелу. Людей побільшало. Приходили молодші. Все важче ставало Юркові Григоровичу. Ще поки живий був Дмитро Котко, то відчував він підтримку духовно спорідненої людини. Та от... Поховали Котка – йому було вже за 90. І Юркові Григоровичу стало дуже самотньо.

В капелу почали приходити хлопці з освітою, молодші, що добре володіли нотною грамотою, а ті, що були сліпі, вільно користувалися шрифтом Брайля. Декому спокою не давав незаперечний авторитет Юрка Григоровича. Потихеньку почали його відсторонювати, а іноді одверто намагалися якось його принизити. Звісно, як кажуть, вода камінь точить. Юрко Григорович був надто інтелігентною людиною, щоб того не відчути. Це його морально пригнічувало, вибивало ґрунт з-під ніг.

А капела росла, розвивалася. На готовому матеріалі – кожен був мудрий. Та й співати ставало все вільніше – це вам не 50-60-ті роки.

Ще співалися старі пісні, що вчили вони з Котком, і вони добре приймалися людьми, люди любили їх. Саме тому ті пісні дехто з нових керівників намагався занедбати. Вчили пісні нові – гарні пісні, але для Юрка Григоровича соло в них уже не було. Важко переживав це бандурист. Все життя він вклав в пісню, в бандуру.

Це добре, що учень переріс свого вчителя, але ж, якщо це учень порядний, то мав би він своєму вчителю віддати належну шану. Не віддав.

Я сама була свідком, коли на відзначенні 30-ти річчя капели, ведучий запитав у керівника Юліана Вовка:

– Як оголошувати Юрія Даниліва? Засновник капели “Карпати”?

І Юліан твердо сказав:

– Ні, не треба.

Царство небесне тобі, Юліане! Царство небесне Вам обом! Нехай не вадять тобі, Юліане, мої слова. Але це

було зле. Бо нічнеї слави Юрко Григорович Данилів не потребував – мав свою, заслужену. І не можна було відсовувати його кудись в тінь – йому треба було просто віддати належне.

Почали підкрадатися недуги. Іноді перебирав Юрко Григорович Данилів, засновник капели бандуристів “Карпати” свої грамоти, фотографії. Іноді по телефону скаржився:

– Не бачу я вже, Танічка, ні тих грамот, ні тих фотографій...

А іноді розпогоджувався, коли поринав у спогади: і усміхався, і, здавалося, молодшав, і голос його ставав таким, яким був колись: високим і світлим, ліричним і задушевним.

Коли в мене народився мій третій син Сашко, я підійшла до Юрка Григоровича.

– Юрку Григоровичу, хочу Вас про щось попросити.

– Про що, Танічка?

– Хочу, щоб Ви були мені кумом, щоб ввели в хрест мою дитину.

– Ну, то я дякую... але ж й старий вже я... треба б молодшого, щоб у похресника на весіллі погуляв. А я... та я не відмовляюсь, бо це було б негоже. І дякую тобі.

Так Юрко Григорович став моїм кумом і хрещеним батьком моєму Сашкові. І ми з Сашком горді з того. Жаль тільки, що пішов він рано з життя. Та, думаю, світла пам'ять про нього не дасть моїй дитині схібити в житті. А для мене його життя було як спалах зірки, що згасла, але ще продовжує світити.

Юрко Григорович неодмінно приходив на день народження свого хрещеника – моого сина Сашка. Приходив з подарунками, вінчуваннями, тримався чинно, статечно. У нас переважно збиралися гості, котрих він знат, за винятком моїх сусідів. Але й вони невдовзі полюбили його і завжди питали, чи він прийде. Юрко Григорович був дуже коректний, ніколи не сказав того, чого не треба, вмів кожній жінці сказати

щось приємне. І де був він, там завжди була пісня, і навіть за столом вона була такою, що милувалися нею і ті, що співали, і ті, що слухали, – в хаті і надворі.

У гаю при Дунаю
Соловей щебече.
Він свою пташину
До гнізда кличе...

Або:

Ой, шум шумить по долині,
Широкий лист на калині.
А ще ширший на дубочку –
Кличе голуб голубочку.
Кличе чужу, а не свою:
– Вийди, мила, поцілую.
– Нащо чужу цілувати –
Своїй жалю завдавати?

Коли він співав, чи сам, чи в гурті, то пісня набувала новогозвучання, заставляла задумуватись, вникати в її зміст.

Довгий час Юрко Григорович суміщав роботу в капелі з роботою у школі для сліпих дітей: вчив бажаючих грati на бандурі і співати. Декого з тих учнів я знала, і вони дуже гордилися, що їх вчив Юрко Григорович. Правда, професійними бандуристами ніхто з них не став, але, думаю, ставлення до української пісні в них було дещо інше, ніж в оточуючих. А від спілкування з Юріем Григоровичем залишився слід добра і чистоти, бо не міг не залишитися.

Минають роки. Снуються собі, нанизуються на наше життя. Ми якось звикаємо жити без рідних і дорогих нам людей, але нам їх постійно бракує.

Стала бандуристкою племінниця Юрія Григоровича Марія Сорока – і це добре. Вона не тільки бандуристка і співачка, а й видала збірку власних пісень та обробок. Марія Іванівна пам'ятає свого знаменитого родича, береже бандуру, що він їй подарував, і може з його легкої руки, з його благословення стала вона бандуристкою. І співає тріо “Червона калина”, і знають це тріо не лише на Україні, а й за її межами. І маємо пам'ятати, що на порожньому місці нічого не виростає. Щоб збирати урожай, треба щось сіяти. Отаким сівачем української пісні, української думи був Юрій Григорович Данилів. Він співав пісні, щоб їх знали, співав, щоб співали з ним, щоб співали потім, без нього. Шануймо ж його світлу пам'ять і співаймо, щоб жила наша пісня, наша дума, тоді й ми будемо вічні.

Адам ПОТАПЧУК

Омелян ДОМЧАК

ОДЕРЖИМІ

Тетяна Фролова

(*Спогади про становлення капели “КАРПАТИ”
та її засновника Юрія Даниліва,
записані зі слів його побратимів*).

Розповідати про Юрка Даниліва і не розповісти про капелу, що починалася з невеликого ансамблю бандуристів, неможливо, бо в тому був, очевидно сенс його життя, головна і вагома його частина.

Сидимо в гостинній квартирі Адама Трохимовича Потапчука. Мій чоловік Лайош і я, господар Адам Трохимович і Омелян Пилипович Домчак, котрого Адам Трохимович по-колишньому називає Мільком. Сидимо і розмовляємо. Розмовляємо про Юрія Григоровича Даниліва, про колишню капелу, ним створену, про ті часи, про ті пісні. Я давно мріяла про таку зустріч, про такі спогади, бо дуже вже мені хотілося відтворити історію тієї капели, що не за гроші, а за теплі і щирі оплески несла людям пісню, як дар, як світло: як життєстверджуючу силу.

Боже мій, який же невблаганий час! Як мало вже залишилося тих, хто співав тоді з Юрієм Данилівим. Треба встигнути записати те, що ще можна записати, поки не стер час із скрижалів пам'яті. Ні, в тих людей не зітре, бо ці спогади – то частина їхнього життя, яка їм найдорожча, дорожча за сімейний затишок, за комфорт, бо всім тим вони часто поступалися заради мистецтва, заради пісні. Адам Трохимович дістасе свою бандуру. В голосі його, бувалого в бувальцях – слізни. Болить... Дуже болить. Але ж стільки зроблено, стільки переспівано. Може ваша пісня, хлопці, не дала комусь впасти, когось розрадила, допомогла комусь вижити. Впевнена, що це так. Бо інакше...

— Розкажіть, хлопці, як же все почалося, — звертаюся я до тих двох літніх людей, що для мене так і залишилися хлопцями, капелянами, бандуристами капели “КАРПАТИ”, започаткованої Юрієм Григоровичем Данилівим.

Капела ніби розділилася на дві: колишня і теперішня. Колишня — це біль і спогад, це радість від зробленого, а теперішня... співає, співає добре і впевнено несе свою пісню людям і дещо з погордою, а то, чого гріха тайти із зневагою ставиться до тих, хто був перед ними. Тому й болить.

— То розкажіть же, як все було.

— Розкажи, Мільку.

— І Омелян Домчак починає розповідь.

— У 1952 році я поступив на роботу у Львів, на підприємство, де працювали незрячі. Тоді воно називалося УВП — учебово-виробниче підприємство Українського товариства сліпих. Ми жили в гуртожитку по вулиці Коперника, де зараз школа “Дударик”, любили пісню, ходили в хор, що був тоді на підприємстві, часто співали самі, просто собі співали, бо любили пісню. О тут я й познайомився з Юрієм Данилівим. Він працював тоді в щітковому цеху, співав у ансамблі “Галичина” (Львівської промкооперації). А в неділю він приходив до нас в гуртожиток. Отут ми і познайомилися. Одного разу, коли ми собі розмовляли, Адам сказав:

— От, Юрчику, співаки прибувають, організовуй ансамбль бандуристів.

— Не відразу Юрко на те пристав. Він вагався: нема музичної освіти, Брайля не знав, та й ми не знали, а так читати не бачив.

— Але ж ти вчився у Сінгалевича.

— Вчився. Але там я вчився грati і співати сам, а вчити людей, — тут, хлопці, потрібна освіта...

— Та ми не відступали, бо дуже вже нам хотілося навчитися грati на бандурі і співати під її супровід. Ми вже уявляли собі як це буде звучати.

Юрій ДАНИЛІВ

— Ми тобі допоможемо, Юрчику, — сказав Адам Потапчук. — Головне — хлопці співати люблять. І хочуть співати.

І Юрко відважився. Наступної неділі він прийшов з бандурою, і хлопці могли пальцями “роздивитися”, як ця бандура виглядає: кожну струночку, кожний кілочок. Він поспівав хлопцям пісень під бандуру. Хлопці ще більше загорілися. І остаточно визріло рішення: створити ансамбль бандуристів.

Директором на підприємстві тоді був Землярчук Євген Петрович. Микола Яремчук і Юрко Данилів пішли до нього. Слід віддати йому належне: він підтримав цю ідею. І невздовзі для ансамблю закупили шість бандур. Юрко мав свою — то була сьома.

Вперше ми зібралися на заняття 15 червня 1953 року. З того і починається відлік часу бандуристів, що потім

переріс в капелу. Перші бандуристи: Іван Свобода, Ілько Осташук, Микола Яремчук, Нестор Калиняк, Іван Шульгин і, звичайно, я. Юрко не тільки був керівником, він сам грав і співав, мав соло і брав на себе більшу частину труднощів, особливо, поки ансамбль ще не зміцнів.

На першому занятті Юрко познайомив нас з бандурою, показав, як має сидіти бандурист, щоб не виглядав він, як перекупка на базарі. Показав, як правильно тримати бандуру, бо поза, вигляд бандуриста має велике значення. І почалися вправи, важкі і, здавалося, їм не буде кінця. Треба було, щоб у нас розвивалися пальці, щоб могли вони бігати по струнах. Тільки після того можна було братися за пісню.

Першою нашою піснею, як зараз пам'ятаю, була пісня "Ой, за гаєм, гаєм". Спершу вчилися грati, потім співати, а вже потім з'єднувати і спів, і музику. Це було найважче, бо, коли грали, то забували про слова, або навпаки. Але Юрко з нами був терплячий і ніколи не нервував.

В жовтні 1954 року ансамбль бандуристів вперше виступив на огляді художньої самодіяльності в м. Києві.

Виступ був тріумфальний. Кожну пісню зустрічали оваціями. А коли ми вже пішли переодягатися, а дехто вже й переодягнувся, за нами прийшла Антоніна Бажикова – наш клубний працівник.

– Хлопці, одягайтеся і ходімте на сцену. Грузинська делегація ніяк не заспокоїться. Хочуть, щоб ви ще співали. Вони хочуть, щоб ви до них в Грузію приїхали з концертом.

І ми знову пішли на сцену і ще раз проспівали свої пісні.

– Після того ви і почали вчити "Суліко" грузинською мовою?

– Так. Почали вчити і вивчили "Суліко" грузинською мовою. Було важко, звичайно. Але потім ми питали у грузинських хлопців, що тут служили в армії, як ця

пісня у нас вийшла, і як наша вимова. Хлопці схвалили.

В Грузію ми так і не поїхали, щось там не вийшло, але пісня увійшла в наш репертуар і на концертах її добре приймали.

Чоловіки згадують. Вони добре все пам'ятають. Час просто безсилий, він неспроможний щось стерти з їхньої пам'яті. Це були найкращі роки в їхньому житті. Тридцять сім років проспівав в бандуристах Омелян Домчак. Як забудеш?..

– А розкажіть про свою поїздку в Москву. Здається, це було після вашого тріумфального виступу в Києві?

– Так. Це було в 1954 році. Нас запросили в Москву. Запросило Всеросійське товариство сліпих – ВОС. Зараз мало хто пам'ятає, що і в Києві також був ансамбль бандуристів, котрим керував Полатай. Отже, були запрошенні і ми, і ансамбль Полатая.

– Ну, і як вас приймали москвичі? Чи розуміли вони українську пісню?

– Приймали нас дуже добре. І наші пісні розуміли без перекладача.

– Думаю, така поїздка пішла на користь ансамблю?

– Та звичайно. Ми ставали відомими – і це нас окрилювало, заставляло більше працювати.

– У 55-му році для ансамблю було закуплено ще сім бандур. Прийшли і нові хлопці. З нами вже співали Варениця, Потапчук, Олексюк, Ковальчук, Осідач, Повшедний, Епштейн. Було вже нас всього разом з Юрчиком 14. Ми весь час працювали над репертуаром, добирали нові пісні, вивчали з новоприбулими старі номери. Час від часу ми виступали на концертах, привикали до сцени, вдосконалювали свою майстерність і, звичайно, виступали з концертами. Юрчик був ведучим голосом в ансамблі і завжди виступав і як соліст.

– Сідав із своєю бандурою і співав. А ансамбль сидів за ним і слухав.

Бандуристи Львівського УВП УТОС

– І що ж він співав?

– О, він співав багато... Але найбільше ми і глядачі любили “Думу про Супруна”, “Думу про Мая”, а ще таку жартівливу пісню про двох сірих горобців.

– Скажіть, чи правда, що вже тоді могли стати професійним ансамблем?

– Так. В квітні 1959 року ми пройшли тарифікацію і нам було присвоєно звання артистів третьої категорії. Перед тим було багато хвилювань, велася посилена підготовка. На допомогу Юрчику прийшов його колега Роман Жеплинський. Він тоді співав з капелою і морально підтримував юрка у тій нелегкій і почесній справі.

– І чому ж все-таки ансамбль не став професійним? Адже стільки сил було затрачено.

– Зусиль і справді було покладено чимало. І вони не пропали. Ми могли переходити на професійну роботу.

– І чому ж ви з того не скористалися? Це ж було престижно. І це, зрештою, було ваше життя.

– Та воно так... Але треба було давати щомісяця багато концертів. А зарплата була не дуже висока. В цеху ми на цей час могли заробити більше. А в кожного ж сім'я...

– Та й на вантажівці їздити на концерти – це було б не з медом. Думали, думали, – і таки відмовилися. А дехто й досі має свій документ про присвоєння йому артиста третьої категорії.

– Але ми були задоволені, що таки здобули це право – право бути професіоналами.

– В 1956 році огляд художньої самодіяльності проходив в Одесі, ми брали в ньому участь.

– У 1957 році в ансамбль прийшли В. Мельник і Б. Ревак, а з ними прийшли ще троє зрячих студентів: Євген Стецько, Борис Дзяний і Степан Волинюк.

– Коли ми їхали на огляд в 1959 році, то нас вже було 19, і з нами тоді вже їхав Дмитро Котко. Це додавало нашому колективу авторитету, хоча офіційно Котко ще в нас не працював.

– Скажіть, а коли Дмитро Котко прийшов в ансамбль і як ви з ним познайомилися?

Омелян Домчак має феноменальну пам'ять. Він пам'ятає не лише роки, а й числа.

– Було це 8-го лютого в 1959 році. Тоді ми виступали в театрі ім. Горького. Дмитро Котко сидів у залі як слухач. Між нами він вільнав Василя Босака, з котрим відбував заслання у Якутії. Після концерту він підійшов до Босака, а той вже познайомив його з нами і з Юрчиком, бо про Дмитра Котка він вже нам багато розповідав, і ми вже знали, який то відомий діяч.

– Потім Дмитро Котко прийшов до нас на репетицію, послухав нас і сказав:

– Матеріал є. А коли є матеріал, то майстер може зробити будь-яку річ. Робити є з чого.

Ці слова хлопці добре запам'ятали, бо то було дуже

Дмитро КОТКО

Адам ПОТАПЧУК,
Галина ПРИСТУПА

престижно почути таку похвалу з уст людини, котру знали далеко за межами України.

Розповідь продовжує Адам Потапчук – людина солідна, респектабельна. Ще й зараз відчувається його енергія і невтрачений з роками ентузіазм. Колись в ансамблі він був старостою, майстром сцени. Він дбав про те, як краще посадити хлопців, щоб добитися кращогозвучання і вигляду, і щоб солістам було зручно виходити. Все треба було продумати і передбачити, бо йшлося ж про людей незрячих і тих, що, хоч і мали залишок зору, але повністю зрячими не були. Отже, я слухаю Адама Потапчука уважно і з цікавістю.

– З часом Дмитро Котко почав приходити до нас на репетиції і працювати з нами, з початку безкоштовно, а пізніше вже був офіційно взятий на роботу. У 1959 році ми їхали в Одесу на огляд художньої самодіяльності уже натреновані Котком. Ми посіли перше місце. Ансамбль сприйняв це як належне – це була нагорода за нашу невтомну працю.

Юрко Григорович ворогів не мав, та недоброзичливці в нього, безумовно, були. Дехто вважав, що йому замало освіти, дехто хотів підшукувати для ансамблю іншого керівника. Але це було важко зробити, бо авторитет Юрія був дуже великий.

І я знову цитую слова Омеляна Домчака:

– Ніякий професіонал, ніякий віртуоз до сліпих би не прийшов і нічого б не організував. А прийшов до нас такий самий, як і ми, щоб почати все з нуля, з нічого, тільки з нашого бажання, з нашої любові до пісні.

– З 1959 року в ансамбль перестали ходити студенти, залишили ансамбль і Мельник з Реваком.

– Скажіть, а коли ансамбль переріс у капелу?

– У 1960 році Дмитро Котко сказав, що пора вже називати нас не ансамблем, а капелою і запропонував придумати назву для капели. Вирішили назвати капелу “Карпати”.

З тим погодилися всі. На цей час нас було вже 22 учасники.

– Коли в ансамбль прийшов Я. Хархаліс, ввели баян. Десь в 60-х роках капелу доповнили цимбали. Першим цимбалістом був Михайло Ковалів.

– На огляди в Одесу їздили в 1961 – 1963 роках.

– В 1963 році капела мала б відмітити своє 10-ти річчя, та не було грошей. Свято перенесли на 1964-й рік. коли своїми концертами щось трохи заробили.

– В 70-х роках в капелі знову почалася колотнечка. Декотрі капеляни почали щось затівати проти Юрія Даниліва. Але тут вдіяти щось було важко. Потім знайшлися такі, що почали “рити” під Котка: старий, мовляв, йому й пенсії вистачить. Писали анонімки на Котка в Київ. І врешті-решт в 1974 році Котко пішов з капели, а хормейстером став Я. Хархаріс. З 1976 року хормейстером в капелі став Юліан Вовк і пропрацював в капелі до 1996 року – до своєї смерті.

– Скажіть, хлопці, – звертаюся я до посивілих капелян, зачепивши оте найболючіше. – Коли капела стала професійною, чи пропонували вам залишитися в капелі?

– Ні, – з болем відповів Домчак. – Навіть для жарту чи для кпин, ніхто мені нічого не пропонував. Я довго думав, що мені робити. Але зрозумів, що, якщо я й залишуся в капелі, то не надовго: вже придумають, як мене позбутися. Юрчика і багатьох моїх побратимів уже не було. І я залишив капелу. І зробив правильно, бо зі мною повелися б, очевидно, так само, як потім зробили з А.Л. Повшедним.

Коли приходив час занять, я мучився, я нудьгував, бо 37 років проходив в капелу. Я банував, я і зараз баную...

Нехотячи, я розворушила давнє. І сиділи вони обидва: ставний Адам Трохимович, котрого ще називали “цар” і енергійний, здається, дай йому точку опори, то він і земну кулю переверне, Омелян Пилипович.

Вже пізно, ми засиділися. А йти не хочеться. Не хочеться обривати ту ниточку, що пов’язує цих двох

людей з молодістю, з піснею, з капелою “Карпати”, що жила тепер без них.

Я не хотіла, щоб розмова завершувалася на такій сумній ноті, тому перевела на інше.

– Розкажіть, хлопці, про якісь цікаві випадки з ваших концертних поїздок. Адже всякого з вами було. Чоловіки знову розпогоджуються.

– Та було, – оживав Омелян Пилипович.

– Адам Трохимович випрямляється, голос його, сильний і мужній, набирає якогось молодечого відтінку. Час повертається назад. Зупиняється. І вони обидва – ті самі, що були тоді, коли їздили ансамблем на вантажівці у свої дивовижні гастролі.

– Мільку, а в якому то ми селі були, чоловіче, коли перед концертом рубали дрова, щоб хоч трохи пропалити в клубі?

Село не згадали, але добре пам'ятали, як вони тоді намерзлися.

– А пам'ятаєш, Мільку, як ми з машиною застрягли в болотах?

– А! Це, коли ми їхали з Мокротина... Стоїмо ми, а їхали відкритою вантажівкою.

– Вантажівкою? – дивуюся я, бо не можу собі уявити хлопців з інструментами на бортовій машині.

– Аякже? Це не те, що тепер – комфортабельний автобус.

– І що? – мене розбирає цікавість.

– Та нічого. Випхали ми ту машину...

Хлопці починають сміятися.

– Чого ви смієтесь?

– Та... – Адам Трохимович з посмішкою. Від посмішки він стає зовсім молодий. Розказують обидва на перебій.

– Стоїмо ми. Ніч була. Сидимо тихо. Бандури на колінах. Аж тут...

– Тпру! – фіра стала. Чоловік до шофера:

– Шофер, продай дрова.

Шофер мовчить.

– Шофер, дрова продай!

– Та нема в мене ніяких дров.

– Да вот же целая машина.

– Та тож, дурню, люди з бандурами!

– А ми на машині – в регіт.

– Та, були часи. Маємо, про що згадати...

– А пам'ятаєш, як ми в снігу застриягли?

– Так, то ми вже їхали з концерту, з Миколаєва.

– Це тоді, коли ви автобус пхали? – питаю я, бо пригадую цей випадок.

– Та не тільки автобус. Тоді з нами ще й машина була. “Победа” – була така машина.

– А в машині Шульгін їхав.

– І цимбаліст Ковалів.

– Ой, то було. Їдемо ми – а заметіль, хурдига – світа не видно. Застрягли. Пхаємо: то автобус, то машину.

– І Бажикова Антоніна пхала.

– Це та, що завклубом працювала?

– Так, вона. І мешта в снігу загубила.

– Ох, і напхалися тоді ми. Всі мокрі, а сніг все мете. Вже по вікна. Нема куди пхати.

– А пам'ятаєш, як Шульгін захотів свою валізу з костюмом з багажника забрати?

– Ну, так. Він поставив валізу, а вітер підхопив її та й поніс. Добре, що за колесо машини зачепилася, а то б в поле поніс.

– Це Ви, Адаме Трохимовичу, хлопців всю ніч в автобусі марширувати заставили!

– І я, і Корнатовський. Та то було небезпечно. Хлопці мокрі були, могли позамерзти. Треба було рухатися.

– Двері замело так, що з автобуса не можна було вийти.

– Було...

Пишу так, як точилася розмова. Бо інакше хіба зрозумієш, як же треба було любити і пісню і бандуру, щоб все це витримувати, навіть не заради зарплатні., а заради оплесків, щиріх і бурхливих... Чоловіки делікатно обминають, та я знаю, що, може, іноді й напівголодні були, бо заробітків на підприємстві тоді були мізерні. Одержані... інакше не скажеш... дай же Боже нашим сучасним артистам – і самодіяльним, і професійним – такої любові до пісні, до мистецтва.

Розмова цікава, задушевна. Ми втратили лік часу. А хлопці все розказують.

– Наш Юрчик все казав: “Хлопчики, так все не буде, буде краще”.

– Хлопці, а де це вас на виїзді заставляли замість Шевченкового “Заповіту” співати “Ленін завжди живий”?

– А-а, було, було!.. ми виступали в Бережанах. Був то 1964 рік. Відзначали 150-ти річчя з дня народження Т.Г.Шевченка. Ну, програму ми мали затверджену Обласним Будинком народної творчості. Програма, як годиться на такому вечорі, починалася з Шевченкового “Заповіту”, а вже другий віddіл концерту починався піснею “Ленін завжди живий”. Але місцевим “держимордам” це не сподобалося, і вони вимагали змінити програму і починати піснею про Леніна. Хлопці збунтувалися :

– Це ж тематичний вечір?

– Нечувано!

Але “ідеологи” наполягали на своєму. Крім концерту в Бережанах, ми ще мали два концерти по селах. Було б жаль, якби ті концерти зірвалися. Афіші висіли, люди нас чекали. Юрчик заспокоював хлопців:

– Хлопчики, мусимо. Бо інакше люди нас не почутоуть, а цього не можна допустити.

Дмитро Котко висловлювався більш конкретно:

– Хлопці, ви не були в таборах Якутії, а я там був і

більше туди не хочу і вам не раджу туди потрапляти.
Мусимо робити так, щоб нашу пісню почули люди.

Перед концертом Роман Гусак читав реферат про Тараса Шевченка. Корннатовський кидався, як звір у клітці:

– Что он читает? Что он там такое говорит?

І до Гусака:

– Сходи со сцени? Немедленно сходи со сцени!

– Зараз, Броніславе Олександровичу. Ще два слова.

І продовжував читати свій реферат. А Корннатовський ледве за штани його не тягне.

– Прекрати! Сейчас же прекрати!

– Я вже закінчу, Броніславе Олександровичу.

І продовжував читати.

Почався концерт таки з пісні “Ленін завжди живий”, “Заповіт” звучав потім. А “держиморди” сиділи в першому ряду, не поскидавши навіть шапок.

Богдан Ревак демонстративно залишив сцену і повернувся лише після того, коли проспівали “Ленін завжди живий”.

Приймали нас прекрасно, майже кожна пісня – під овації.

А після концерту керівників викликали на бюро райкому партії.

– Чому ви в свої пісні вкладаєте стільки емоцій?

– Люблять хлопці співати – та їх тому співають з душою...

– Чомусь зал так бурхливо не приймав пісні про Леніна. І ви в них не вкладаєте стільки емоцій.

– И вообще, кто вы такие? Ви что? Приехали сюда революцию делать?

Документи наші були в порядку. Але нам суверо заборонили починати наші концерти з “Заповіту”.

Хлопці повернулися пригнічені. Але на нас чекали люди, і ми мусили робити все, щоб звучала наша пісня.

Розповідали, що директор того будинку культури таки поплатився за цей концерт. Його взяли, добряче побили, кажуть, що навіть без ока чоловік лишився.

Капела “КАРПАТИ” в Каневі

Але ці факти зараз перевірити важко, бо років з тих пір пройшло чималенько...

На наступних концертах нас супроводжували “спостерігачі”, що сиділи тут таки в залі.

Розмовляю в Богданом Реваком – учасником тих подій.

– Як це ви, Богдане Кириловичу, насмілилися тоді збунтуватися?

– Бо це ж був тематичний вечір, 150-ти річчя з Дня народження Шевченка! Як же можна було не починати з “Заповіту”?

– А наслідків після того концерту не було ніяких?

– Ще ми не встигли у Львів приїхати, як на нас уже депеша прийшла. Але нам допоміг тодішній директор Обласного Будинку народної творчості, не па-

м'ятаю його прізвища. Ми таки відстояли свою програму, і концерти у Львові і на Львівщині ми починали з “Заповіту”.

Теплі спогади залишилися у хлопців від поїздки по Шевченківських місцях. Тиждень прожили вони у Каневі. Кожного дня приходили з бандурами на могилу Тараса Шевченка і там співали. Були зворушенні і ті, хто їх слухав, і самі виконавці, бо в такому місці пісні звучали по-особливому.

Не обійшлося і тут без провокації. До хлопців підходили якісь непевні люди і затівали всілякі розмови. Але хлопці були заздалегідь попереджені і трималися обачно.

Надіслав свій спогад про Юрія Даниліва і один з найстарших кобзарів України, кобзар з Одеси, Григорій Назарович Гриштопа. Він пише, що ще до створення ансамблю бандуристів Юрій Данилів виступав на огляді художньої самодіяльності як соліст. Виступав з бандурою, співав, і його добре приймали. Підтверджити або заперечити той факт – ніхто не зміг, бо ветерани капели пам'ятають його лише коли він їздив з ними.

Григорій Назарович пише:

“На наступному огляді художньої самодіяльності Юрій Данилів виступив уже з шістьма бандуристами. Зараз не пригадую, що саме вони співали, але добре пам'ятаю, що співали жартівливу пісню “Ta орав музик край дороги”, дуже цікаво зроблено. Тоді я познайомився з Юрієм. Він мене якось вабив до себе своєю простотою і якоюсь до мене увагою. З того часу ми і потоваришували. Я іноді або дзвонив йому, або ж писав нашим шрифтом Брайля, але він ним не користувався, то йому читали. Я завжди цікавився, як іде робота в ансамблі. Іноді я прохав, щоб надіслав мені нігті, то він передавав, коли була оказія або висилає бандероллю. Здавалося б, така дрібничка, але в

Нестор Калиняк

цьому, напевно, увага до людини. Цей спогад якось гріє. Юрій кілька разів побував у моїй квартирі, і я збиралася побувати у нього. Та так і не довелося. Я боляче пережив звістку про його смерть. Написав би, очевидно, ще багато цікавого, якби не оці далекі роки.”

Розмовляю з Нестором Калиняком – одним з першопочатківців ансамблю бандуристів. Він був один з тих, з ким Юрій Данилів починав свою святу справу. 33 роки проспівав Нестор Григорович з бандуристами. Пережив хвилюючий злет, перші і подальші успіхи, був солістом, його слухав і хвалив Дмитро Котко, даючи йому свої розумні настанови. Йому аплодували, він знов, що таке солодка хвиля овацій. А потім у 1986 році Нестор Калиняк пішов з капели. Чому пішов – розповідати не хотів. Мовляв, так склалося. Хоча і відчувається за цими словами біль образи.

Питаю про перший концерт.

— Перший концерт ансамбль мав у своєму рідному клубі, так би мовити, пробний. Але справжній публічний виступ був в Університеті, в актовому залі. Це був для мене пам'ятний концерт. До сцени я вже звик, бо співав в хорі, що був тоді на підприємстві. Однак хвилювався дуже, всі тоді хвилювалися.

А потім ще було багато концертів, і кожен з них був по-своєму цікавий. Особливо хвилюючі виступи були в школах перед дітьми.

*Юрій Данилів і Андрій Повшедний
з юною бандуристкою*

Пригадує Нестор Калиняк і поїздку в Москву. Цю поїздку всі добре пам'ятають. З ними тоді їздив тодішній голова ЦП УТОС Качур І. Хлопці жартували собі, і сам голова любив цей жарт, бо ж співав ансамбль тоді пісню:

Ой, ходила дівчина бережком,
Заганяла качура батіжком.

Пригадує Нестор Григорович, з якою гідністю проводили себе хлопці у Москві: було важко повірити, що вони – прості робітники, переважно, з тарного цеху.

Але не менш цікавими були концерти і на Україні: в Теребовлі, Буданові, в Івано-Франківській області, на Львівщині. Люди скрізь їх радо вітали, бо стужилися за справжньою українською піснею, що далеко не завжди лунала зі сцени.

Але за програмою невсипно слідкували “доглядачі”, що були неодмінно не кожному концерті. Програма мала бути затверджена відділом культури, і, не дай Бог, переставив би хтось хоч один номер – треба було тоді давати пояснення.

– Чи запрошує теперішня професійна капела вас, ветеранів, на свої свята?

– Ні, ніколи.

І образливо стало мені чомусь за таку людську байдужість. Образливо і гірко.

Миколу Вареницю, тобто, перепрошую, Миколу Семеновича пам'ятають всі. Коли хлопці їздили в Москву, він теж їздив з ними як запасний, бо більше бандур не було. А потім вже став справжнім бандуристом. А коли було треба, то й за бубон брався, додаючи веселим жартівливим пісням ще більшого жару і веселощів.

Питаю, що йому найбільше запам'яталося. І пригадав чоловік випадок, коли виступали бандуристи у

Капела „КАРПАТИ“

Києві, і на одному з концертів, коли співали “Заповіт” зал не встав. Тоді один з бандуристів не витримав і зі сцени сказав:

– У нас “Заповіт” стоячи слухають.

Може страх тоді керував людьми: боялися вочевидь, щоб їх в чомусь не запідозрили. Що ж, було й таке... Бодай не верталося. Добре, що минули ті страшні часи. А капела співає...

Гортую сторінки всього, що вже написано, і думаю: Чи треба було вишукувати в пам'яті людській всі ці спогади?.. І все-таки – треба було. Бо слід людини на землі, особливо добрий слід, має жити довго. Слід Юрія Сінгалевича не зникає: цей слід бережуть його наступники. І одним з них був Юрій Данилів – засновник капели “Карпати”. Капела співає – отже, не заростає мохом-травою слід Юрія Сінгалевича, а відтак і слід Юрія Даниліва. Бережімо ж ті сліди і для наших нащадків.

Зміст

ВІД УПОРЯДНИКА	5
Володимир ДИЧАК ЖИТТЯ З ПІСНЕЮ	9
Михайло Баран ЙОГО ПІСНІ – ЯК ЖУРАВЛИНИЙ ЛЕТ	17
Богдан Жеплинський ЛЬВІВСЬКИЙ КОБЗАР, ЩО РОДОМ З ПРИКАРПАТТЯ	23
Марія Сорока-Будник Я ДОСПІВАЮ ВАШУ ПЇСНЮ	29
Олена Кутня З ВІДСТАНІ РОКІВ	33
Тетяна Фролова ТАКИМ Я ЙОГО ПАМ'ЯТАЮ	35
Тетяна Фролова ОДЕРЖИМІ	53

Літературно-художнє видання
Упорядкувала Тетяна ФРОЛОВА
Слід Сінгалевича
спогади

Здано в набір   Підписано до друку
Формат 70x90/32. Друк офсетний. Папір офсетний.
Ум. друк. арк.   Обл. –вид. арк.   Ум. фарбовідб.
Вид. №   Зам. №

Видавництво “Край”.
290008, Львів, Підвальна, 3

Комп’ютерний набір та верстка КЦ “Фенікс”.
290012, Львів, вул. Сахарова, 7.